

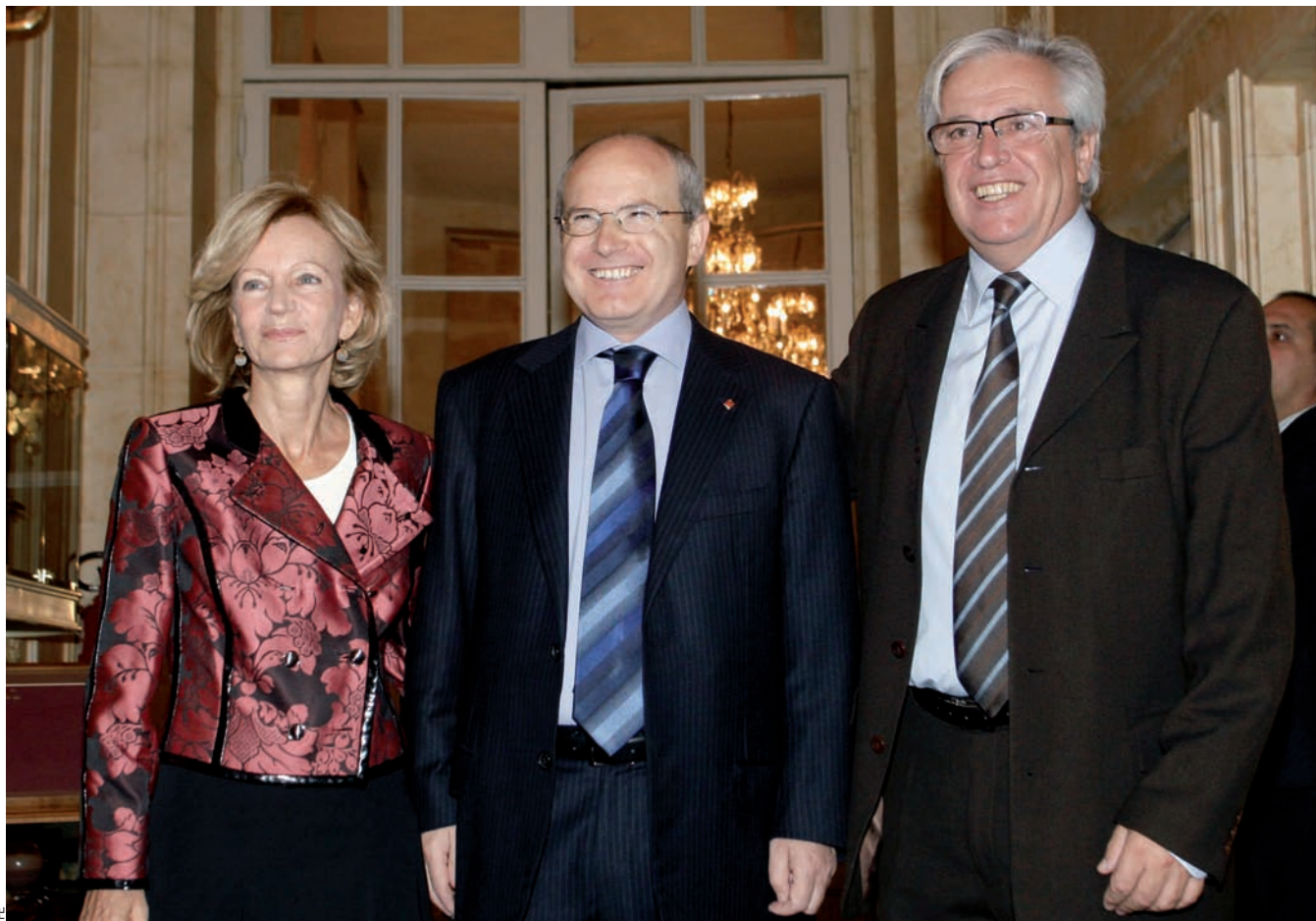
Després de la perplexitat

EL TEMPS

Queda molt lluny l'emoció que va viure el Parlament de Catalunya el 30 de setembre de 2005, quan va aprovar gairebé per unanimitat un nou projecte d'Estatut de Catalunya, que havia de comportar un salt en l'autogovern català. Lluny d'això, quatre anys després, les expectatives que aquell text aixecava s'han frustrat. La perplexitat i el desencís s'han generalitzat en amplis sectors de la societat catalana. Però, al seu torn, han alimentat el descontentament per l'actual relació entre Catalunya i Espanya i han fet que el catalanisme polític es replantegi la viabilitat de les estratègies seguides fins ara.

El full de ruta dels desafectes

El novembre del 2007, el president de la Generalitat de Catalunya, José Montilla, va intervenir a Madrid en una conferència organitzada per Nueva Economía Fórum, acompanyat dels qui aleshores eren ministres d'Administracions Públiques, Elena Salgado, i Indústria, Turisme i Comerç, Joan Clos.

Som a les portes dels darrers episodis del procés de renovació estatutària, començat ara fa uns sis anys. Els resultats magres d'aquest procés llarg i esgotador han acabat desencisant bona part de la societat i han desgastat la imatge d'una classe política catalana que ha descobert –qui amb gust, qui amb disgust– que Espanya és moderna i forta i que no ja no ha de menester per a res el regeneracionisme del catalanisme.

Hi ha qui n'ha dit *desafecció*. Uns altres parlen de *perplexitat*. També ha fet fortuna la simplicitat de l'expressió *català empenyat*. El fet cert és que, aquests darrers temps, a Catalunya alguna cosa ha anat canviant. A cada elecció

s'observa un distanciament més gran entre la cosa pública i la ciutadania. Creix l'abstenció i creixen les formes de vot crític, com el blanc, el nul o el suport a llistes alternatives als partits tradicionals.

Així mateix, les enquestes denoten

un augment constant del descontentament dels ciutadans catalans en la relació amb Espanya. Puja l'independentisme i les opcions partidàries d'augmentar l'autogovern català. Un creixement que en bona part ha estat alimentat pel desencís de les expectacions.

tatives que, en alguns sectors polítics i socials catalans, havien creat les propostes defensades per l'actual president del govern espanyol, José Luis Rodríguez Zapatero, sobre el trànsit cap a una "Espanya plural", que havia d'adoptar un model federal. Ja és famós aquell "acceptaré l'Estatut que aprovi el Parlament de Catalunya", que el 13 de novembre del 2003 –en un míting del PSC a Barcelona, durant la campanya electoral dels comicis al Parlament de Catalunya– va pronunciar el qui llavors era cap de llista espanyol. Des d'aquell discurs fins al moment actual, ha anat allargant-se la llista dels incompliments dels compromisos de Rodríguez Zapatero, tant pel que fa a reconeixement polític, com a inversions de l'estat a Catalunya, com a desplaçament estatutari.

La desafecció. Aquesta gasiveria que l'executiu de Zapatero ha mostrat vers el compliment dels seus compromisos amb Catalunya ha motivat, doncs, allò que un dia el president de la Generalitat, José Montilla, va anomenar "desafecció" catalana vers Espanya. El 7 de novembre del 2007, en una conferència a la tribuna Nueva Economía Fórum, de Madrid, Montilla recordava les ferides obertes pel debat estatutari durant la legislatura anterior. Advertia de l'estat d'ànim "col·lectiu que, en general, i des de fa uns quants mesos, plana sobre Catalunya", que segons ell mateix era ja d'"emprenyament, recel, pessimisme", que alimenta "un pòsit de desafecció i d'allunyament de la ciutadania respecte a la política". Un allunyament que, elecció rere elecció, s'ha anat consolidant, amb el creixement de l'abstencionisme.

Però el president català també advertia de la desafecció que podia créixer a Catalunya respecte a Espanya. Per a Montilla, a Espanya li continua interessant Catalunya "com a motor de creixement i desenvolupament". Però per a mantenir aquesta situació, el dirigent català insistia en la necessitat de "reconèixer, respectar i fins i tot donar suport" a les "singularitats" catalanes i "deixar d'agitar-les com a diferències separadores o injusts privilegis". Així mateix, per a Montilla, "aquells

La gasiveria de Rodríguez Zapatero a l'hora de complir els compromisos ha fet créixer allò que Montilla va anomenar "desafecció" de Catalunya vers Espanya

qui en aquests anys han permès –si no encoratjat– els més injusts atacs a Catalunya, sovint acusant-nos d'insolidaris o de trencar Espanya, han d'entendre que cada atac a Catalunya, cada ofensa proferida gratuïtament i pel càlcul electoral, no fan sinó augmentar la desafecció".

Aquell advertiment a Madrid fou prea per a alguns dels coreligionaris socialistes espanyols del president català com una amenaça. Res més lluny de la realitat. Precisament Montilla havia deixat clar en el seu discurs que "la primera prova de lleialtat institucional és advertir de les greus conseqüències polítiques [...] d'una desafecció emocional de Catalunya cap a Espanya i les institucions comunes".

La perplexitat. També va fer fortuna l'expressió *país perplex*, referida a Catalunya, manllevada del títol del capítol introductor de l'estudi que havia fet l'Associació Catalana de Sociologia (filial del IEC) –*Societat Catalana, 2008*–, coordinat per Teresa Montagut. A la introducció, "2007: Un país perplex", elaborada per Oriol Homs, president de l'associació, s'afirmava que Catalunya s'havia situat en un estat de perplexitat en adonar-se que, els darrers temps, havia perdut lideratge econòmic i social a l'estat espanyol i a Europa. Aquest fet, segons Homs, feia créixer la por de perdre la "pròpia singularitat", que portaria a la possible consolidació de "la regionalització del país". Per a Homs, Catalunya havia viscut tot un seguit de canvis socials, demogràfics, econòmics, polítics que havien posat aquest territori en una situació nova, "com si el país, de cop i volta, s'hagués adonat de tot plegat o que en un mateix moment conflueixen massa factors torbadors que generen nivells de perplexitat superiors". Homs, a més, es dema-

nava si "Catalunya pot mantenir la seva singularitat en el futur i pretendre una relació de major bilateralitat amb l'estat sense ser una potència de primer ordre". En aquest sentit, considerava que, a diferència del lideratge català durant la revolució industrial, sobre el qual es va forjar la "identitat col·lectiva moderna de Catalunya", actualment, en la transició cap a la societat del coneixement, Catalunya no exercia aquest paper d'avantguarda. A la presentació d'aquell estudi també es feia referència a l'Espanya actual, modernitzada, un dels objectius històrics del catalanisme polític. Però per a Homs, avui no únicament hi ha una Espanya "instal·lada en la modernitat". També afirma que Catalunya no ha estat actora directa d'aquesta transformació, sinó que només ha fet un paper de "mirall de referència", sense aprofitar aquest procés per a teixir unes relacions de fortalesa beneficioses per a Catalunya. A l'edició d'enguany d'aquest mateix anuari de l'ACS, coordinat per Marina Subirats, al text introductor de l'estudi sobre el 2008 ella mateixa escriu que, arran de l'esclat de la crisi econòmica d'abast global, la perplexitat ha augmentat, i "s'ha transformat en incertesa, fins i tot en angoixa per a moltes persones". Igualment, remarca que a aquesta situació no s'hi han donat respostes, però sí que s'ha començat "a posar de manifest allò de força i de feblesa amb què compta la societat catalana, en el moment d'haver d'enfrontar una situació complicada."

Creixen els desafectes. Les dificultats de relació entre Catalunya i Espanya, doncs, afegides a aquesta situació d'incertesa, de perplexitat, han acabat fent que, en part, a Catalunya es complissin els advertiments de desafecció creixent, que ara fa dos anys va vaticinar el president Montilla a Madrid. Així, segons el darrer son-

datge del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO), del mes de maig passat, el 20,9% dels entrevistats considerava que Catalunya hauria de ser un estat independent. Una xifra que significava un creixement respecte al sondatge anterior –de tres mesos abans–, que situava aquesta opció en el 16,1%. Però els partidaris d'un estat propi no són tan sols aquests, perquè –segons el mateix sondeig– el 35% considera que Catalunya hauria de ser un estat dins una Espanya federal. Per contra, el 34,9% continua defensant la fórmula de comunitat autònoma, com a millor per a Catalunya. D'una altra banda, l'enquesta del CEO també detecta que el 61% dels consultats considera que Catalunya no ha assolit un nivell d'autonomia suficient. L'estudi del CEO també conclou que el finançament autonòmic ha passat a ser un dels principals problemes dels catalans (per a un 16,2%), darrere de la desocupació i la precarietat laboral (amb el 55%, que és la preocupació majoritària de llarg) i del funcionament de l'economia (26%). Finalment, la insatisfacció amb la política també és un dels principals problemes (13,9%).

Aquest augment de l'independen-tisme ha anat acompanyat de l'eclosió de plataformes polítiques i socials de tipologia diversa, que reivindiquen un estat propi per a Catalunya, juntament amb el sorgiment de sectors més reivindicatius, en matèria nacional, dins les formacions de tradició catalanista, com ara CDC, UDC i també Iniciativa. Fins i tot Esquerra ha viscut un convuls procés de crisi interna amb l'aparició de corrents crítics que consideren que l'estratègia de l'actual direcció ha abandonat l'objectiu de la independència. Fins al punt que un dels corrents, Reagrupament.cat, liderat per l'ex-conseller de Governació, Joan Carretero, ha acabat esdevenint l'embrió d'un projecte polític fora d'ERC. Per a Jordi Muñoz, polític i professor de la UPF, la falta de lideratges polítics clars pot explicar, en part, la proliferació de tantes plataformes de caràcter sobiranista amb objectius pràcticament compartits. Però, d'una altra banda, considera que no es pot afirmar que el descontentament amb

GENERALITAT DE CATALUNYA

El conseller de Governació i Administracions Públiques, Jordi Ausàs.

La reforma de la llei electoral

Enmig d'aquest context, hi ha qui veu en la reforma de la llei electoral un pas important per a combatre la desafecció creixent entre la política i el conjunt de la societat. De fet, Catalunya és l'única comunitat autònoma que encara no té una llei electoral pròpia, perquè, fins ara, les principals formacions del Parlament no han estat capaces d'arribar a cap consens.

L'objectiu d'aprovar una llei electoral nova, doncs, s'arrossega des que es va aprovar l'Estatut del 1979.

Vista la incapacitat de trobar els consens necessari, el març del 2007 el govern català va aprovar la creació d'una comissió d'experts –els noms dels quals van ser acordats entre les diverses formacions parlamentàries– per a elaborar un estudi previ a la redacció de la llei electoral de Catalunya. La comissió fou presidida pel polític Josep M. Colomer. Aquest estudi ha estat convertit finalment, per encàrrec del conseller de governació, Jordi Ausàs, en una proposta de llei que ha estat presentada al Parlament amb l'objectiu de ser debatuda.

Però tot apunta que aquest projecte

diffícilment arribarà a port. Pel camí, als treballs de la comissió d'experts els va sortir competència. Ciutadans pel Canvi (CpC), la plataforma política que concorre a les eleccions autonòmiques amb el PSC, va impulsar una ILP (iniciativa legislativa popular) per a reformar la llei electoral, al marge dels treballs de la comissió. La proposta de CpC, entre més aspectes vinculats a l'elecció directa de representants, també introdueix la reivindicació que la futura llei sigui "més proporcional: que tots els vots comptin igual, sigui quina sigui la població dels electors". Aquest criteri implica que les zones més densament poblades tinguin molt més pes que no pas actualment, atès que desapareixen les correccions per la ponderació dels criteris de representativitat territorial. De fet, això afavoriria les formacions amb més implantació a les grans ciutats, especialment a l'àrea metropolitana, on el PSC és especialment forta. Per contra, zones menys densament poblades, on tradicionalment CiU ha estat més forta, perdrien part del pes actual. No cal, doncs, explicar a qui pot interessar més o menys el criteri de proporcionali-

els partits tradicionals sigui allò que determini la proliferació de plataformes o de més formes de participació política alternatives. Muñoz recorda que durant el període 2000-2003 es

va viure un moment de gran mobilització social, a través de plataformes al voltant de qüestions com la guerra de l'Iraq o el transvasament de l'Ebre, que van coincidir en un període de

tat. Però, aquest no és l'únic entrebanc amb què ha topat la llei electoral. El principal partit del govern, el PSC, inclòs el president de la Generalitat, no consideren que ara sigui el millor moment que podia triar el conseller Ausàs per dur al Parlament la proposta de llei elaborada per la comissió d'experts. Sigui més o menys possible l'aprovació de la llei electoral catalana, no és tan clar que el model català expliqui l'allunyament entre els ciutadans i les institucions catalanes. Per al polític Jordi Muñoz, el desencís de la ciutadania no rau tant en el model electoral i polític com en les expectatives generades. Per a Muñoz, si es compara el cas català amb el valencià, s'observa que els índexs de participació electoral són molt més elevats al País Valencià. Aquella participació en cap cas no és atribuïble a un model electoral i polític més proper o transparent que el català. Més aviat és explicable pel fet que les expectatives, a Catalunya, són més altes que no a les comarques del sud del país.

Però, a més a més, Muñoz considera erroni de pensar que una reforma de llei electoral farà augmentar automàticament la participació. Si comparem els índexs de participació de diversos països amb els tipus de model electoral, es pot veure que no hi ha relació directa. Per exemple, l'aplicació de llistes obertes no sempre implica uns índexs de participació més elevats. Això no obstant, afegeix, un canvi de llei sí que pot generar un cert discurs de regeneració política, que pot afavorir, a curt termini, una reducció de l'abstenció. Tot i que també adverteix que els canvis de model electoral s'assimilen i es normalitzen, si no s'han produït canvis de fons estructurals del model polític. És a dir, que és molt probable que esdevinguin part de la rutina electoral, si no van acompanyats d'uns altres canvis en profunditat.

més participació política. De manera que és poc probable que es produeixi un traspàs significatiu de les persones que es desmobilitzen a les eleccions cap a formes alternatives de partici-

JORDI PLEY

Manifestació convocada per la Plataforma pel Dret de Decidir, l'1 de desembre del 2007, a Barcelona. El desencís pels magres resultats del procés estatutari ha fet néixer tot de plataformes que reivindiquen un estat propi.

ció política. Per a aquest polític, és més fàcil de pensar que la majoria dels *desencisats* passen a alimentar actituds polítiques més passives.

La desmobilització a les urnes.

Sigui com sigui, és indiscutible que la desmobilització, el desencís, la perplexitat o com vulguem anomenar-ho, ha arribat a les urnes, que ha dut a un notable augment de l'abstenció i a més expressions de vot crític, com ara el vot en blanc, el nul o el suport a formacions fora del sistema polític tradicionals. Per a Mariona Ferrer, professora de ciència política

de la UPF, si bé és cert que aquest comportament també s'observa a la majoria de democràcies consolidades, a Catalunya és més elevat. També és ver que la participació en partits i sindicats a Catalunya és baixa, respecte a uns altres països. Però per a Ferrer, la particularitat del cas català rau en el fet que aquest comportament s'ha produït especialment a les eleccions que bona part de l'electorat percep com a eleccions "de segon ordre", és a dir, les autonòmiques, les locals i les europees. Tot amb tot, Ferrer considera que aquest és un fenomen poc comparable a la majoria de co-

EL TEMPS

A Catalunya, durant els darrers anys, ha augmentat l'abstenció i les formes de vot crític.

munitats autònomes de l'estat, perquè a 13 de les 19 que hi ha els comicis municipals i autonòmics es duen a terme durant la mateixa jornada. Ara bé, si la comparació es fa, per exemple, amb el País Basc, Catalunya sí que es pot considerar un territori més abstencionista.

Més enllà de possibles problemes amb determinades pràctiques de l'acció política, Ferrer també considera que els mitjans de comunicació són responsables, en part, d'aquest allunyament entre ciutadania i política. Segons el seu parer, sovint els mitjans ofereixen una visió que no ajuda a trencar aquest divorci, perquè prioritzen les informacions polítiques vinculades a confrontacions internes o a enfrontaments entre partits.

Tanmateix, Ferrer creu que més enllà de les diverses responsabilitats que puguin haver afavorit aquest fenomen de desencís amb la política, cal tenir en consideració també un procés de canvi de valors, especialment entre els joves, que té un caràcter més global. Aquest valors inclouen la defensa d'unes altres

formes de participació política més horitzontal. De manera que, així, es produeix un doble divorci amb l'actual model polític tradicional, perquè són part dels sectors més políticament actius els que expressen un discurs més crític amb el sistema polític tradicional.

Crisi de l'autonomisme. En tot cas, dèiem en començar que alguna cosa ha anat canviant a Catalunya. Pocs amaguen ja que el debat estatutari ha estat un fracàs per als objectius que s'havien proposat inicialment: el blindatge i l'augment de competències i l'establiment d'un sistema de finançament adequat a les necessitats de Catalunya. Per als socis de govern, s'ha evidenciat que el govern *amic* del PSOE no ha portat cap millora substancial per a les reivindicacions catalanes. Al PSC, com més va més difícil li és de compaginar els interessos obertament confrontats entre els socialistes catalans al govern de Catalunya i el PSOE governant Espanya. De manera que, probablement, li resultarà complicat de mantenir totes les fidelitats intactes.

A ERC, l'aventura li ha implicat un important desgast electoral, però li ha servit per a posar a prova la consistència vaporosa —o inexistent— del federalisme espanyol. ICV-EUIA, que també ha viscut amb certes tensions la participació al govern, s'ha adonat igualment que el seu federalisme esdevenia pràcticament orfe d'aliats a l'estat. I, pel que fa a l'altra formació majoritària, CiU, des de l'oposició estant, ha anat reforçant un discurs més sobiranista en amplis sectors de la formació. La federació, a més a més, una de les protagonistes del tancament del pacte estatutari, pel pacte entre Artur Mas i José Luis Rodríguez Zapatero, advertia —en paraules d'Artur Mas mateix— que una mala solució del sistema de finançament, com ara una sentència del Tribunal Constitucional que retalli l'Estatut, obligarà Catalunya a “girar full”. El líder convergent afegia també que això implicaria haver “esgotat” la “via constitucional i l'estatutària”, que han regit les tres darreres dècades. Per a Mas, això seria un fracàs de Catalunya, però també d'Espanya, que tindria “conseqüències, i no pas agradables”. També des de Convergència, el secretari general adjunt, Felip Puig, preveient un escenari com aquest, proposa de tornar a començar: “El país haurà de decidir si es rendeix i es resigna o si torna a proposar a Espanya un pacte d'ambició.”

El full de ruta dels *desafectes*, doncs, encara no sembla clar. Si de cas, el resultat és que el concepte de l'Espanya autònoma ha entrat en crisi, perquè, tal com s'interpreta des de Madrid —poc més que una descentralització d'alguns serveis— resulta asfixiant per a les reivindicacions polítiques catalanes. S'acosta, doncs, el final d'un llarg procés, el de la reforma estatutària, que ha acabat creant desencís i perplexitat en amplis sectors polítics i socials catalans. Però també és cert que aquest procés ha posat en evidència un model, l'autonòmic, que des de la transició s'havia presentat com el millor possible. La perplexitat i la desafecció és probable que es mantinguin mentre no es comencin a dibuixar unes noves perspectives per a les reivindicacions de la política catalana.

Enric Rimbau